

Boekbesprekingen

N.P. LANG, A. GIPP, A. GRENDLMEIER. Freedom in centric. Ein Lehrgang für das Aufwachsen von Okklusionsflächen nach dem Princip der Freiheit in der Zentrik. 27 pag., 28 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 34,-. ISBN 3 87652 131 9.

Dit boekje behandelt het opwassen van occlusale vlakken volgens het principe van de 'long centric'. Reeds veel boeken en artikelen zijn over dit onderwerp verschenen; het kan dan ook niet actueel worden genoemd.

Voor tandtechnici en studenten tandheelkunde, die niet op de hoogte zijn van dit onderwerp, kan de inhoud van enige betekenis zijn.

A.E. Bronsdijk, Groningen

E. SONNABEND. Strahlenschutz in der zahnärztlichen Praxis. 120 pag., 33 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 48,-. ISBN 3 87652 039 8.

Stralenbescherming heeft tot doel de mens zoveel mogelijk te vrijwaren voor ioniserende straling. Hiertoe zijn aanbevelingen en wetten tot stand gekomen, die de tandarts aangeven hoe hij moet handelen om dit doel te bereiken. Deze regelingen zijn in Duitsland weliswaar enigszins anders dan in Nederland, maar de principes én de praktische uitvoering zijn vrijwel gelijk. In sommige opzichten zijn de bepalingen in Duitsland zelfs strenger en verder uitgewerkt dan in Nederland (bijvoorbeeld het verplichte staatsexamen). Opvallend is de gelijke opbouw van de wetgeving, waarmee het boek begint. De wetteksten van de 'Röntgenverordnung' is voor de tandarts niet echt van belang. Maar daarna wordt een praktische toelichting gegeven. De verplichte cursussen en keuringen van apparatuur worden beschreven. Deze keuringen vormen een belangrijk onderdeel van de stralenbescherming in Duitsland: een keuring bij de ingebruikneming, gevolgd door een driemaandelijke keuring van de röntgenapparatuur en een wekelijkse keuring van het ontwikkelsysteem (door de tandarts zelf uit te voeren). De testmethoden, inclusief de te gebruiken apparatuur, komen uitgebreid aan bod en het is leerzaam hiervan kennis te nemen. Slechts een klein deel van de inhoud van het boek wordt besteed aan de stralenbescherming in de praktijk. De keuze van de volgorde van de onderwerpen doet echter wat vreemd aan: ingebruikneming van de apparatuur, film-

badges, eenheden, stralenbelasting en omgevingsstraling, biologische en pathologische werking, schadelijke effecten, doses, beeldkwaliteit, algemene veiligheidsmaatregelen, bouwkundige voorzieningen en - in zes bladzijden - de bescherming van de patiënt en de tandarts. Het boek wordt afgesloten met de gegevens van vele instanties die zich op de een of andere wijze met stralenbescherming bezighouden.

De achtergronden van de stralenbescherming staan in dit boek centraal: waarom moet men zuinig met straling zijn en hoe kan men daarvan worden overtuigd. De gegevens zijn modern en sluiten aan bij de nieuwste inzichten.

Bij het samenstellen van het boek is gekozen voor vele, vaak korte (sommige van twee of drie bladzijden) hoofdstukken. Dat leest makkelijk, maar een hoofdstuknummering wordt wel gemist. Ook een consequente nummering van de afbeeldingen ontbreekt. De afbeeldingen zijn echter, op een enkele na, modern en duidelijk.

De slotconclusie luidt dat het een leerzaam boek is voor de tandarts die meer wil weten over stralenbescherming en de achtergronden daarvan. Voor personen die zich met stralenbescherming bezighouden, zowel binnen als buiten de tandheelkunde, is het verplichte literatuur. De schrijver laat zijn meer dan 30-jarige ervaring op dit vakgebied op een inspirerende manier tot uitdrukking komen.

L. V. Arnold, Groningen

J. WEINECK. Der Zahnarzt im Spiegel seiner Gesundheit. Orthopädische Probleme, Risikofaktoren, Präventive Massnahmen. 84 pag., 80 afb. Quintessenz Verlags GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 58,-. ISBN 3 87652 828 3.

In dit boekje beschrijft de auteur de gezondheidsproblemen die voor een deel samenhangen met zittende beroepen in het algemeen en met het beroep van tandarts in het bijzonder. Het begint met een korte, heldere inleiding met duidelijke schema's over belastende factoren die het tandartsberoep met zich meebrengen en de manier waarop deze de gezondheid van de tandarts bedreigen.

In deel I worden de orthopedische problemen, samenhangend met de specifieke beroepshouding, op systematische wijze behandeld. Uit een enquête (1988) is gebleken dat 64% van de Duitse tandartsen rug- en nekklachten heeft, 42% hoofdpijnen, 40% huidaandoeningen en 20% andere gezondheidsproblemen.

Op soms humoristische wijze (cartoons) wordt het effect van een verkeerde houding op spieren, wervelgewrichten, pezen en tussenwervelschijven duidelijk gemaakt. De betekenis van een aantal veel voorkomende rugafwijkingen (b.v. morbus Scheuermann) wordt echter te veel benadrukt en het advies een andere studie te gaan volgen als blijkt dat er van deze afwijking (die voorkomt bij een derde van de bevolking) sprake is, wordt niet door bewijzen of verwijzingen gestaafd. De grote rol die de leeftijd speelt bij het optreden van klachten wordt duidelijk naar voren gebracht. Preventieve maatregelen, zoals het aanleren van een correcte werkhouding tijdens de studie, nascholing van tandartsen, observaties van de werkhouding, het invoeren van korte pauzes om enkele oefeningen te doen en eventueel zelfs een zesurige werkdag, zijn behartenswaardige adviezen. Maar regelmatige orthopedische controle, sauna, hydrotherapie en dagelijkse gymnastiek - hoe nuttig ook - gaan wat ver. Wél is het bestrijden van de bewegingsarmoede (kenmerk van onze huidige maatschappij) essentieel, ook voor de preventie van harten vaatziekten. Bestrijding van bewegingsarmoede door joggen, zwemmen en fietsen (volgens trainingsschema's) krijgen dan ook uitgebreid de aandacht.

Deel II behandelt de risicofactoren voor hart- en vaatziekten. Dit deel is echter kwalitatief minder en hier en daar zelfs speculatief (b.v. de invloed van psychische stress op het ontstaan van diabetes mellitus). De bekende risicofactoren: roken, hoge bloeddruk en hypercholesterolemie en de associatie met overgewicht, diabetes mellitus, bewegingsarmoede en 'stress' worden te sterk verabsoluteerd. Hoewel de betekenis van de risicofactoren de kans op hart- en vaatziekten in onze samenleving reëel is. De oorzaak van hart- en vaatziekten is nog steeds onbekend.

Tandartsen, docenten en andere betrokkenen, die meer dan gemiddeld in deze materie zijn geïnteresseerd, kan dit boekje worden aangeraden. De heldere typografie, en duidelijke schema's en het zeer leesbare Duits zijn bovendien pluspunten.

H. Asscheman, Amsterdam

ONDER REDACTIE VAN W. J. O'BRIEN. Dental materials: properties and selection. 603 pag., 221 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, São Paulo, Tokyo, Hong Kong 1989. Prijs \$ 68,-. ISBN 0 86715 199 4.

Een nieuwe uitgave over de tandheelkundige materiaalkunde verdient de aandacht, te

meer omdat er eigenlijk geen goed en compleet hand- of studieboek over bestaat. Dat is inherent aan het onderwerp dat veel onderwerpen omvat die voor velen van belang zijn. De samensteller van dit boek was die mening ook toegedaan en daarom heeft hij gespecialiseerde medewerkers gezocht voor de diverse onderwerpen: Christensen voor duurzaamheid, Smith voor cementen, Vrijhoef voor amalgaam en Leinfelder voor composieten. Zo komen alle aspecten van het vakgebied aan de orde en is er een bundeling ontstaan van alle belangrijke materialengroepen. Traditionele onderwerpen als afdrukmaterialen, inbedmassa's en gietlegeringen zijn aangevuld met implantaatmaterialen, onderlaagmaterialen, orthodontisch draad, slijp- en polijstmaterialen. Bovendien zijn er hoofdstukken over biocompatibiliteit, waardering van materialen en selectiecriteria. Aan de hand van deze criteria kunnen keuzen worden gemaakt: bijvoorbeeld tussen amalgaam en composiet (als het gaat om een bepaald indicatiegebied) of tussen polysulfide en siliconenmateriaal (in geval van een bepaald soort afdruk). Erg leerzaam! Tabellen met fysische en mechanische eigenschappen, eenheden en omrekeningsfactoren, en een lange lijst van (Amerikaanse) fabrikanten krijgt men op de koop toe.

De inhoud is meer gericht op de practicus (veel producten worden met hun merknaam aangeduid) dan op de student, maar toch is het een handig leerboek, omdat elk hoofdstuk wordt afgesloten met een verklarende woordenlijst en een serie vragen met antwoorden over het voorafgaande. Van praktisch belang zijn ook de korte paragrafen over de verwerking en de voor- en nadelen van materialen.

Tegen dit handige en actuele handboek bestaat eigenlijk maar één bedenking: het heeft hier en daar wat weinig diepgang en mist dan informatie over achtergronden. Daardoor laat het zich wel door velen (vooral practici) vlot lezen. Toch is het ook voor studenten (hoewel geen echt leerboek) een uitgave om (erbij) te hebben.

C. L. Davidson, Amsterdam

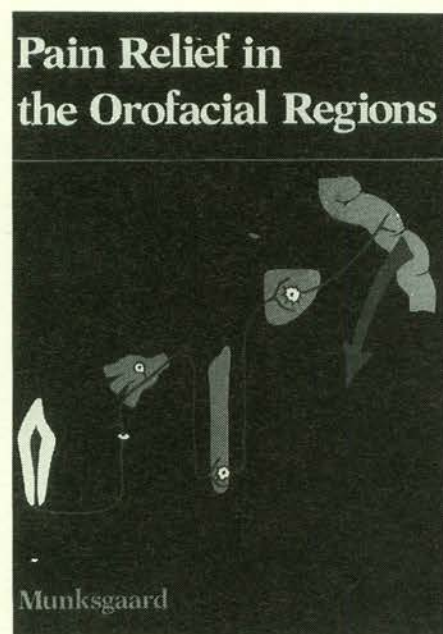
R. M. BRINKHOUS, F. G. DALLDORF, J. W. GRISHAM, R. D. LANGDELL, W. W. McLENDON (Eds.). The 1988 Year Book of Pathology and Clinical Pathology. 423 pag. Year Book Medical Publishers, Inc. Chicago, London, Boca Ratou 1988. Prijs £ 35.50. ISBN 0 8151 1243 2.

De fraai verzorgde uitgave met samenvattingen van de belangrijkste publikaties uit 1986 op het gebied van diagnostiek en behandeling van kwaadaardige tumoren, verzameld in het 1987 Yearbook of Cancer, zal evenals het in opzet vergelijkbare en bij

dezelfde uitgever verschenen 1988 Yearbook of Pathology and Clinical Pathology vooral voor enkele kaakchirurgen onder de lezers de moeite van het aanschaffen waard zijn. Primair zijn beide boeken echter bestemd voor pathologen en oncologen. Aantrekkelijk is, dat geselecteerde artikelen door leden van de redactieraad van de betreffende uitgaven van een kort commentaar zijn voorzien, waardoor de lezer een indruk krijgt van de relevantie van de artikelen.

I. van der Waal, Amsterdam

J. PETERSEN, P. MILGROM. Pain relief in the orofacial regions. 120 pag., geïll., Munksgaard, Kopenhagen 1989, Prijs f 40,—. ISBN 87 16 06919 6.

In dezelfde reeks waarin het boekje over AIDS verscheen, heeft uitgeverij Munksgaard thans een even handzame en informatieve uitgave het licht doen zien over diagnostiek en behandeling van pijnklachten in het orofaciale gebied.

In de inleidende hoofdstukken worden in eenvoudige bewoordingen, ondersteund door duidelijke schema's, de basale principes van pijnfysiologie en pijnbestrijding behandeld. De tekst is steeds zeer herkenbaar op de tandheelkundige praktijk geënt.

Vanzelfsprekend komen ook farmacologische aspecten van pijnbestrijding aan de orde. De algemeen-praktikus zal vooral belangstelling hebben voor het hoofdstuk over specifieke tand- en mondheelkundige pijnklachten zoals pijn ten gevolge van acute pulpitis, pijn bij alveolitis, denture sore mouth en trigeminus neuralgie.

De auteurs hebben kans gezien een complex onderwerp op toegankelijke wijze te behandelen. Mede gelet op de aantrekke-

lijke prijsstelling is aanschaf de moeite meer dan waard.

I. van der Waal, Amsterdam

S. HOB0, E. ICHIDA, L. T. GARCIA. Osseointegration and occlusal rehabilitation. 478 pag., 1077 afb. Quintessence Publishing Company, Tokyo, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Hong Kong 1989. Prijs \$ 146,—. ISBN 4 87417 274 1.

Dit is het tweede boek uit de Bränemark-school, dat Quintessence uitbrengt. Ditmaal is het geschreven door drie Japanners.

Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste deel behandelt de theorie en de praktijk van de implantologie. Naast de gebruikelijke inleiding, theoretische verhandelingen over het principe van de osseo-integratie en een uitvoerig hoofdstuk over de implantatieprocedure, wordt uitgebreid ingegaan op de diverse diagnostische technieken, op de planning van de behandeling met implantaten en op complicaties, en de behandeling ervan. Dit laatste onderdeel is een nogal verwaarloosd onderwerp in de literatuur van de implantologie.

In het tweede deel wordt uitgebreid ingegaan op occlusie en articulatie en op gnathologische aspecten. Ook moderne technieken, zoals computerregistraties, worden toegelicht. Deze registratiemethoden zullen niet voor de solitair werkende algemeen-practicus haalbaar zijn. Er wordt niettemin een aardig inzicht gegeven in de huidige ontwikkeling en in de complexiteit van het kauwstelsel. Ook de tandtechnicus zal in het tweede deel en met name in de laatste hoofdstukken waardevolle informatie kunnen vinden.

Het is een fraai gedrukt en goed verzorgd boek met schitterende foto's zoals dit van Quintessence bekend is. De prijs mag voor zo'n overzichtelijk en prachtig werk geen bezwaar zijn. Derhalve wordt dit boek van harte aanbevolen aan kaakchirurgen, tandartsen en tandtechnici die zich op de een of andere wijze met de implantologie bezighouden.

C. M. ten Bruggenkate, Leiderdorp

ONDER REDACTIE VAN L.J. PETERSON, E. ELLIS, J.R. HUPP, M.R. TUCKER. Contemporary oral and maxillofacial surgery. 775 pag., 1414 afb. The CV Mosby Company, St. Louis, Washington D.C., Toronto 1988. Prijs \$ 51,95. ISBN 0 8016 3870 4.

De redacteurs hebben willen voorzien in de behoefte van tandheelkundige studenten aan een uitgebreid boek dat hun snel en goed informeert over alle mogelijke aan-

doeningen (en de behandeling daarvan) in de mondholte en het hoofd-halsgebied. Dit heeft geresulteerd in een lijvig werk, waarin ten aanzien van de behandelingen gebaande wegen worden behandeld.

Het boek is gedrukt op papier van matige kwaliteit: voor de weergave van de klinische opnamen en van de röntgenfoto's is dit funest. Voor een niet onbelangrijk deel hadden deze foto's derhalve achterwege kunnen blijven. Met name geldt dit voor de röntgenfoto's waarop de essentie niet zichtbaar is. Daarentegen zijn de vele schematische tekeningen van een uitstekende kwaliteit.

Het aantal literatuurverwijzingen is zeer beperkt. Dat betekent dat de gebruiker van het boek voor gedetailleerde informatie veelal eerst een van de aangehaalde overzichtswerken dient te raadplegen, hetgeen de gebruikswaarde van het boek als naslagwerk beperkt.

Hoewel tien auteurs meewerkten is het niveau, de opzet en de stijl van de verschillende hoofdstukken opmerkelijk homogeen. Vooral de hoofdstukken over de extractie, dento-alveolaire en preprothetische chirurgie, dentogene ontstekingen, odontogene sinusitis maxillaris, implantologie en over het verkrijgen van representatieve biopten zijn goed geschreven en worden gekenmerkt door nuchterheid en een praktische kennis van zaken.

Ondanks de genoemde bezwaren is het boek aan te bevelen aan studenten, tandartsen in opleiding voor kaakchirurg en algemeen-practici.

K.G.H. van der Wal, Leeuwarden

lingsschaal voor Oudere Patiënten (BOP) en de recent ontwikkelde Gedragsobservatieschaal voor de Intramurale Psychogeriatric (GIP) bruikbare schalen zijn als voorspeller van het aanpassingsvermogen van oudere edentaten. (Beide schalen zijn in de bijlagen opgenomen.) Vervolgens wordt de vraagstelling geformuleerd: Hoe is – objectief en subjectief gezien – de tandheelkundige situatie bij oudere, edentate verpleeghuisbewoners, hoe groot zijn de behandelingsnoodzaak en – behoefte, en hoe groot is het verschil en de eventuele samenhang tussen al deze factoren.

Voor de beantwoording van deze vragen werd een *screeningsonderzoek* gehouden bij 175 oudere, edentate verpleeghuisbewoners (met alléén somatische handicaps). Dit onderzoek leverde de volgende resultaten op:

– De prothesen lieten vooral technische afwijkingen zien en waren slecht gereinigd, terwijl de onderkaak sterk was geresorbeerd en er bovendien slijmvliesafwijkingen voorkwamen. (Behandelingsnoodzaak 94%).

– De meest gehoorde klachten hadden betrekking op het achterblijven van etensresten onder de (onder)prothese, geringe retentie van de (onder)prothese, een droge mond, het kauwen van 'moeilijk' voedsel en pijn. (Behandelbehoefte ongeveer 20%).

Daarnaast werd nagegaan of met één of meer BOP- en/of GIP-subschalen een voorspelling kan worden gedaan over het aanpassingsvermogen met betrekking tot een prothetische behandeling. Een en ander ter beantwoording van de vraag of het beter is een bestaande prothese te verbeteren, een nieuwe te vervaardigen of te volstaan met een begeleiding van de patiënt door het voeren van voorlichtende gesprekken. Dit onderzoek werd uitgevoerd door het houden van een *interventie-onderzoek*, waarbij in drie groepen de drie verschillende behandelingen werden uitgevoerd. De resultaten geven geen voorkeur aan voor een bepaalde behandeling en tonen bovendien aan dat de BOP1-subschaal (hulpbehoevendheid) een waardevol criterium kan zijn als voorspellen van het aanpassingsvermogen aan een veranderde (verbeterde) gebitssituatie. Nader onderzoek daarna is echter nodig.

De auteur heeft met zijn onderzoek naar de mondgezondheid en de behandelingsmogelijkheden van edentate ouderen in een aantal verpleeghuizen ongetwijfeld een bijdrage geleverd tot optimalisering van hun tandheelkundige verzorging.

B. Z. Deenik, Heemstede

RECENSIE-EXEMPLAREN

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

1. F.S. WEINE. Endodontic Therapy. Fourth edition. 761 pag., 1.891 afb. The C.V. Mosby Company, St. Louis, Baltimore, Philadelphia, Toronto 1989. Prijs \$ 59.95. ISBN 0 8016 5425 4.
2. C. SCULLY, S. FLINT. An Atlas of Stomatology. Oral Diseases and Manifestations of Systemic Diseases. 284 pag. Martin Dunitz, London 1989. Prijs £ 75,—. ISBN 0 948269 52 9.
3. A. RICHARDSON. Interceptiv orthodontics. 62 pag., 59 afb. Second edition. British Dental Journal, London 1989. Prijs £ 6.95. ISBN 0 905488 21 1.
4. P.A. HAGAN-SHOSTOK, K.L. MALONEY. Contemporary Dental Hygiene Practice. Volume 2. 120 pag., 217 ill. Quintessence Publishing Co. Inc., Chicago, Berlin, São Paulo, London, Tokyo, Hong Kong 1989. Prijs \$ 28,—. ISBN 0 86715 170 6.
5. C.F. FARTHING, S.E. BROWN, R.C.D. STAUGHTON. A Colour Atlas of AIDS and HIV Disease. Second edition. 115 pag., 250 afb. Wolfe Medical Publications Ltd., London 1988. Prijs £ 16.95. ISBN 0 7234 0995 1.
6. D.K. WHITTAKER, D.G. MacDONALD. A Colour Atlas of Forensic Dentistry. 134 pag., 276 ill. Wolfe Medical Publications Ltd., London 1988. Prijs £ 35,—. ISBN 0 7234 0961 7.
7. W.H. MÖRMANN, M. BRANDESTINI. Die CEREC Computer Reconstruction. Inlays, Onlays and Veneers. 192 pag., 442 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo und Tokio 1989. Prijs DM 338,—. ISBN 3 87652 550 0.
8. S.P. RAMFJORD, M.M. ASH. Periodontology and Periodontics: Modern Theory and Practice. 369 pag. Ishiyaku EuroAmerica, Inc. Publishers, St. Louis, Tokyo 1989. Prijs \$ 59.50. ISBN 0 912791 40 3.
9. G. WAPENAAR, N.G. RÖLING, A.W. VAN DEN BAN. Basisboek voorlichtingskunde. 317 pag. Boom, Meppel 1989. Prijs f 44.50. ISBN 90 6009 919 2.
10. J.M. VAN SUSANTE. Praktische verrichtingen van de tandartsassistent. 434 pag. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht 1989. Prijs f 81.50. ISBN 90 313 1040 9.